

Droga do sukcesu na rynku pracy czyli o egzaminie zawodowym

Maria Suliga

Powstający w ostatnich latach w Polsce system egzaminów zewnętrznych obejmuje także egzaminy zawodowe. W ferworze tegorocznej dyskusji wokół matury rzadko kto – poza osobami bezpośrednio zainteresowanymi – zauważył, że wiosną 2006 roku, w ostatniej fazie wdrażania egzaminów zewnętrznych, po raz pierwszy do egzaminu przeprowadzono wg nowych zasad przystąpili absolwenci techników.

„Egzamin zawodowy” – tak w skrócie nazywa się zewnętrzny egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe, który ocenia poziom opanowania wiadomości i umiejętności wymaganych dla danego zawodu przez absolwentów różnych szkół prowadzących kształcenie zawodowe¹. To bardzo ważny (choć oczywiście nie jedyny) instrument sprzyjający podnoszeniu jakości kształcenia zawodowego, tak by jak najlepiej odpowiadało ono na potrzeby i oczekiwania rynku pracy. Wyniki egzaminu mogą być podstawą do projektowania zmian doskonalących szkolny system kształcenia zawodowego. Przeprowadzany jednocześnie w całym kraju egzamin, sprawdzany przez nauczycieli egzaminatorów (a nie – jak dotąd – przez nauczycieli, którzy ucznia uczyli) stosujących jednolite wymagania, określone w standardach wymagań egzaminacyjnych dla każdego zawodu, odrębne, standaryzowane testy, jednakowe procedury i kryteria oceniania – to wszystko ma służyć rzetelnemu i trafnemu potwierdzeniu dobrego przygotowania do wykonywania zawodu.

¹ w zreformowanym polskim systemie oświaty są to:

- dwu- lub trzyletnia zasadnicza szkoła zawodowa
- czteroletnie technikum
- trzyletnie technikum uzupełniające
- szkoła policealna (kształcąca nie dłużej niż 2,5 roku)

Co o egzaminie zawodowym każdy wiedzieć powinien

Ostatni absolwenci, którzy w sesji letniej 2006 roku zdali egzamin zawodowy i odebrali dyplomy potwierdzające kwalifikacje zawodowe (wzór na załączonym rysunku), tym samym potwierdzili, że mają opanowane na odpowiednim poziomie wiadomości i umiejętności z zakresu zawodu (z tzw. klasyfikacji szkolnej). Na dyplomie potwierdzającym kwalifikacje zawodowe zostały zamieszczone wyniki uzyskane przez zdających, które musiały wynieść co najmniej: 50% punktów możliwych do uzyskania z części pierwszej etapu pisemnego, 30% punktów możliwych do uzyskania z części drugiej etapu pisemnego oraz 75% punktów możliwych do uzyskania z etapu praktycznego.

Absolwenci, którzy uzyskali tytuł odpowiednio laureata lub finalisty turnieju lub olimpiady tematycznej związanej z wybraną dziedziną wiedzy zawodowej, byli zwolnieni z etapu pisemnego egzaminu zawodowego, co było równoznaczne z uzyskaniem z części pierwszej i z części drugiej etapu pisemnego egzaminu zawodowego najwyższego wy-

niku, wpisaniem w odpowiednie miejsca na dyplomie liczby „100” oraz zamieszczeniem adnotacji o zwolnieniu z etapu pisemnego egzaminu zawodowego i posiadanym tytule laureata lub finalisty.

Dodatkowo, na swój wniosek absolwenci otrzymali do dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe *europass* – SUPLEMENT DO DYPLOMU POTWIERDZAJĄCEGO KWALIFIKACJE ZAWODOWE.

Europass sporządza się na podstawie opisu kwalifikacji absolwenta albo opisu zawodu, określonych w podstawie programowej kształcenia w danym zawodzie. Dokument ten określa zakres kompetencji osoby posiadającej dyplom zawodowy oraz ułatwia zrozumienie znaczenia dyplomu, opisuje umiejętności i uprawnienia posiadacza dyplomu, jest ściśle powiązany z zawodem (we wszystkich krajach Unii Europejskiej funkcjonuje ujednolicony suplement *europass*). *Europass* – SUPLEMENT DO DYPLOMU POTWIERDZAJĄCEGO KWALIFIKACJE ZAWODOWE nie zastępuje oryginału dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe ani też nie uprawnia do formalnego uznania dyplomu przez instytucje w innych krajach, ale ułatwia posiadaczom poruszanie się

po europejskim rynku pracy. Dyplomy i suplementy do dyplomów wydają okręgowe komisje egzaminacyjne.

Egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe, zwany egzaminem zawodowym, jest przeprowadzany dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych, techników, techników uzupełniających i szkół policealnych.

Egzamin zawodowy przeprowadza się w dwóch etapach: pisemnym i praktycznym. Etap pisemny składa się z dwóch części, podczas których zdający w czasie 120 minut rozwiązuje zadania zamknięte wielokrotnego wyboru zamieszczone na arkuszu egzaminacyjnym, wybierając jedną prawidłową odpowiedź spośród czterech podanych. W części pierwszej – 50 zadań egzaminacyjnych sprawdza wiadomości i umiejętności właściwe dla kwalifikacji w danym zawodzie, w części drugiej – 20 zadań dotyczy zagadnień związanych z zatrudnieniem i działalnością gospodarczą. Etap praktyczny polega na wykonaniu zadania egzaminacyjnego sprawdzającego praktyczne umiejętności z zakresu kwalifikacji w danym zawodzie, i trwa 180 minut lub 240 minut. Czas trwania etapu praktycznego egzaminu zawodowego w danym zawodzie określa informator dla danego zawodu. Właściwe dla zawodu umiejętności sprawdzane na tym etapie określone są w standardach wymagań egzaminacyjnych dla każdego zawodu.

Etap praktyczny egzaminu zawodowego dla absolwentów techników, techników uzupełniających i szkół policealnych różni się od egzaminu dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych i szkół policealnych prowadzących kształcenie w tych samych zawodach. Podczas etapu praktycznego absolwent zasadniczej szkoły zawodowej musi wykazać się umiejętnościami praktycznymi w zakresie:

- 1) planowania czynności związanych z wykonaniem zadania, obejmujących sporządzenie planu działania i wykazu niezbędnych surowców, materiałów, sprzętu kontrolno-pomiarowego, narzędzi, oraz wykonanie niezbędnych obliczeń, rysunków lub szkiców pomocniczych;
- 2) organizowania stanowiska pracy polegającego na: zgromadzeniu i rozmieszczeniu na stanowisku pracy materiałów, narzędzi, urządzeń i sprzętu zgodnie z zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony przeciwpożarowej, sprawdzeniu stanu technicznego maszyn, urządzeń i sprzętu, dobraniu odzieży roboczej i środków ochrony indywidualnej;
- 3) wykonania zadania praktycznego z zachowaniem przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej i ochrony środowiska;
- 4) prezentowania efektu wykonanego zadania.

Etap praktyczny egzaminu zawodowego dla absolwentów techników (i techników uzupełniających oraz szkół policealnych

prowadzących kształcenie w zawodach innych, niż do których przygotowują zasadnicze szkoły zawodowe) polega na wykonaniu zadania egzaminacyjnego zawartego w arkuszu egzaminacyjnym i w zależności od zawodu, którego dotyczy, obejmuje:

- 1) opracowanie projektu realizacji określonych prac, lub
- 2) opracowanie projektu realizacji i wykonanie określonej pracy lub prac na stanowisku egzaminacyjnym wyposażonym zgodnie ze standardami wymagań będącymi podstawą przeprowadzania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w danym zawodzie, zwane „pracą egzaminacyjną”.

W zadaniu egzaminacyjnym opisana jest sytuacja zawodowa, przedstawione są wymagania dotyczące tego, co powinien zawierać opracowany przez zdającego projekt realizacji prac oraz załączona jest dokumentacja niezbędna do rozwiązania zadania.

Zadanie egzaminacyjne umożliwia sprawdzenie większości umiejętności ujętych w standardzie wymagań egzaminacyjnych dla zawodu, umożliwia sprawdzenie, czy zdający potrafi:

- 1) analizować dokumentację i na jej podstawie dobierać technologie, metody i techniki wykonania lub wytwarzania oraz dobierać narzędzia, maszyny i urządzenia

do określonej technologii, metod i technik wykonania lub wytwarzania obiektu lub produktu;

- 2) dobierać metody, techniki i urządzenia do kontroli wielkości parametrów właściwych dla półproduktów, wyrobów lub obiektów;
- 3) opracowywać projekty (np. w formie schematów blokowych) przebiegu procesu wykonania lub wytwarzania obiektu lub produktu;
- 4) określać, na podstawie dokumentacji, warunki eksploatacji dla wyrobów lub obiektów w zależności od ich właściwości;
- 5) opracowywać harmonogramy lub kosztorysy prac realizowanych w procesie wytwarzania.

Dokładne informacje o wymaganiach egzaminacyjnych w zakresie konkretnego zawodu zawarte są w informatorach. Każdy informator zawiera: opis zakresu egzaminu dla dane-

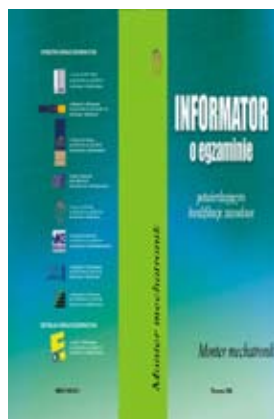

go zawodu, szczegółowy wykaz wiadomości i umiejętności sprawdzanych na egzaminie, charakterystykę ogólnych kryteriów oceniania i opis form i warunków przeprowadzania egzaminu oraz przykładowe zadania egzaminacyjne.

Informatory o poszczególnych zawodach, do których kształci się uczeń, są dostępne w szkolnych bibliotekach, kurtoriach oświaty, okręgowych komisjach egzaminacyjnych, poradniach psychologiczno-pedagogicznych, bibliotekach pedagogicznych, centrach informacji i planowania kariery zawodowej. W wersji elektronicznej są publikowane na stronach internetowych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i okręgowych komisji egzaminacyjnych: www.cke.edu.pl

Na stronie CKE zarówno nauczyciel, jak i uczeń czy też jego rodzice mogą znaleźć wydawane w ramach projektu EFS liczne publikacje o egzaminach zewnętrznych, publikacje, w których można odszukać odpowiedzi na nurtujące pytania związane nie tylko ze strukturą, wymaganiami i organizacją egzaminu zawodowego, ale również porady i wskazówki dotyczące zarówno skutecznego przygotowania się do egzami-

nu, stawiania celów i ich realizowania, zarządzania swoim czasem, jak i skutecznego uczenia się.

Wyniki egzaminów zawodowych w 2006 roku

Wg ogólnodostępnej informacji Ministerstwa Edukacji Narodowej² w 2006 roku w sesji letniej egzamin został przeprowadzony do 60 zawodów nauczanych w ZSZ oraz 69 zawodów, do których przygotowują technika i szkoły policealne. Egzamin zdawało ponad 45 tys. absolwentów ZSZ (ok. 82% uprawnionych) oraz 97 tys. absolwentów techników i szkół policealnych (ok. 91% uprawnionych).

Etap pisemny przeprowadzono w ponad 3,7 tys., a praktyczny – w 4,8 tys. szkół i placówek, posiadających uprawnienia ośrodka egzaminacyjnego.

Wg informacji zawartej w raporcie Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie³, na Mazowszu przeprowadzono egzamin zawodowy w 38 zawodach, w których kształcą zasadnicze szkoły zawodowe oraz w 44 zawodach, które można zdobyć w technikum lub szkole policealnej. Do egzaminów przystąpiło:

- po 2-letniej ZSZ w 9 zawodach – 2 tys. uczniów⁷
- po 3-letniej ZSZ w 29 zawodach – ok. 2,4 tys. uczniów⁷
- po technikum i szkole policealnej w 44 zawodach – 9,8 tys. uczniów.

Choć chęć zdawania egzaminów zawodowych deklarowało prawie 17 tys., to przystąpiło do nich nieco ponad 15 tys., a dyplom otrzymało 8 940 zdających.

Etap pisemny zdało w Warszawie 78,4% (w kraju 80,7%), z czego 69,4% w ZSZ a 87,4% w technikumach.

Etap praktyczny pokonało pomyślnie w Warszawie 76,3% (w kraju 79,3%) – w tym 88,3% w ZSZ, a 64,2% w technikumach.

² http://www.men.gov.pl/ksztzaw/egzaminy/wyniki_egz_zaw.pdf

³ http://www.oke.waw.pl/html/zawodowe/2006/sprawozdanie_egz_zawodowy_2006.pdf

Dyplom otrzymało 57% zdających po ZSZ i 57% po technikum.

Warto zauważyć, że utrzymany został poziom zdawalności egzaminów zawodowych przez absolwentów ZSZ – w roku 2005 – 57,45%, a w 2006 – 57,49%.

Takie porównanie absolwentów techników jest niemożliwe – rok 2006 to pierwszy rok egzaminów zewnętrznych dla tego typu szkół. Jak podają autorzy raportu OKE – najwyższą zdawalność (ponad 90%) wśród absolwentów technikum uzyskano w zawodach: technik poligraf (94%), asystent osoby niepełnosprawnej (93%), technik organizacji usług gastronomicznych (91%).

Czy zostali oni tak dobrze przygotowani, czy te egzaminy zawodowe były relatywnie łatwiejsze od innych? Jak i pozostałe egzaminy zewnętrzne, tak i egzaminy zawodowe wywołują bardzo wiele pytań. Czy takie wyniki egzaminów zawodowych (jak wyżej przedstawiono) są satysfakcjonujące? Co można zrobić, by je poprawić w kolejnych latach? Czy egzamin sprawdza rzeczywiście tę wiedzę i umiejętności, które są najbardziej potrzebne na rynku pracy? I najważniejsze – czy pozytywnie zdany egzamin zawodowy gwarantuje absolwentowi sukces na rynku pracy – warszawskim, mazowieckim, polskim czy europejskim?

Budowanie systemu egzaminów zewnętrznych musi trwać jakiś czas, aby wyeliminować błędy i niedoskonałości.

Nie należy zapominać np. o tym, że egzamin zawodowy to bardzo poważne przedsięwzięcie organizacyjne i logistyczne, pochłaniające niebagatelne środki. W jaki sposób wykorzystać je optymalnie? Co zrobić z marnotrawstwem wynikającym z przygotowania egzaminu, na który osoby zgłoszone po prostu nie przychodzą (a na Mazowszu było takich osób – przypomnijmy – niemal 2 tysiące!).

W oparciu o dotychczasowe doświadczenia projektowane są w najbliższym czasie następujące zmiany w organizacji zarówno egzaminowania, jak i kształcenia zawodowego (raport MEN – j.w.):

- zmiana kalendarza egzaminów – przeniesienie egzaminu zawodowego do przedostatniej programowo klasy technikum (aby rozdzielić w czasie ten egzamin od matury);
- modernizacja procedur przeprowadzania egzaminu – rejestrowanie przebiegu egzaminu za pomocą sprzętu audio-wizualnego;
- weryfikowanie standardów wymagań egzaminacyjnych;
- podnoszenie jakości zadań i testów oraz zasad egzaminowania i oceniania;
- otwarcie dostępu do egzaminu osobom kształcącym się w formach pozaszkolnych;

- utworzenie sieci ośrodków egzaminacyjnych.

Obyśmy wykorzystali wszystkie szanse, jakie stwarza ta ważna w życiu społeczno-gospodarczym zmiana, jaką jest zewnętrzny egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe – takie kwalifikacje, które zagwarantują sukces i pracownikowi, i nam wszystkim, którzy tworzymy tzw. rynek pracy i z niego korzystamy. ■

Zróbmy wszystko, aby uniknąć niepowodzeń

Dr Henryk Szaleniec

**Autorka jest członkiem
Centralnej Komisji
Egzaminacyjnej**

*Pierwszego
odkrycia
badacz może
dokonać sam,
lecz im bardziej
świat staje się
skomplikowany,
tym trudniej
doprowadzić mu
badania do końca
bez uciekania się
do współpracy
z innymi.*

Aleksander Fleming

Rozporządzenia MEN z dnia 8 września 2006 r. nowelizujące rozporządzenie o ocenianiu wprowadzają kolejne zmiany w egzaminie maturalnym. W bieżącym roku szkolnym zmienia się definicja – co to znaczy zdać maturę. Oznacza to uzyskanie minimum 30% punktów z egzaminów obowiązkowych w części ustnej i w części pisemnej na zadeklarowanym poziomie: albo podstawowym, albo rozszerzonym. Przystąpienie do egzaminu na poziomie rozszerzonym nie wymaga już rozwiązania zadań z arkusza przeznaczonego dla poziomu podstawowego. Nowe rozporządzenie przywraca także obowiązkową matematykę od roku szkolnego 2008/2009 oraz wprowadza do koszyka wybieranych przedmiotów obowiązkowych: filozofię, informatykę, język łaciński i kulturę antyczną. Zmieniły się też terminy składania deklaracji wyboru przedmiotów i poziomu poszczególnych egzaminów, termin złożenia deklaracji ostatecznej wyznaczono na dzień 20 grudnia. W związku z oddzieleniem arkuszy egzaminacyjnych dla poziomu rozszerzonego od zadań arkusza do poziomu podstawowego, maturzyści muszą wybierać poziom zdawania bardziej odpowiedzialnie niż to miało miejsce w latach ubiegłych. Dlatego też w listopadzie odbyły się próbne egzaminy, których wyniki powinny być wykorzystane przez uczniów klas maturalnych zarówno do podjęcia trafnego wyboru przedmiotów egzaminacyjnych, jak i poziomu zdawania egzaminu oraz do pozyskania informacji wielce przydatnej do kształtowania samooceny i racjonalnego zaplanowania czasu na przygotowanie się do egzaminu.

Zanim uczniowie klas maturalnych dokonają ostatecznego wyboru przedmiotów egzaminacyjnych, mają sposobność spróbować swoich sił na egzaminie próbnym. Warto było zastanowić się nad różnymi przyczynami niepowodzeń wielu absolwentów szkół ponadgimnazjalnych w minionej sesji egzaminacyjnej. Chciałbym się zająć tylko **trzema** przyczynami. Dwoma, które moim zdaniem wynikają ze złej strategii przygotowywania się do egzaminu, i jedną, wiążącą się ściśle z nieetycznymi zachowaniami wynikającymi, jak mówi Tadeusz Patrzalek¹ z zakorzenionej w Polsce złej tradycji „samopomocowej” uczniów.

Złudna rola zasugerowania się wynikami z poprzedniego roku

Pierwsza z dwóch wspomnianych powyżej przyczyn – to niewłaściwy wybór egzaminu. W analizach opartych na klasycznej teorii testu nie da się rozseparować (analizować rozłącznie) dwóch wielkości wykorzystywanych w komunikowaniu wyników, to jest trudności (łatwości) arkusza egzaminacyjnego oraz poziomu umiejętności zasiadających do egzaminu z wykorzystaniem tego arkusza. Ponieważ łatwość arkusza określa się na podstawie poziomu osiągnięć uczniów szacowanego

¹ T. Patrzalek, *O zadaniach wyboru wielokrotnego w testach polonistycznych. Z przygotowaniem do egzaminów zewnętrznych w tle*, [w:] Niemierko B., Mulawa J., (red.) *Diagnoza Edukacyjna, Zadanie wielokrotnego wyboru*, Instytut Badań Kompetencji w Wałbrzychu, Wałbrzych 2000.